

Correctievoorschrift HAVO

2017

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 63 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Wereld

Opgave 1 – Wereldkoffiemarkt

1 **maximumscore 1**

Uit het antwoord moet blijken dat de teelt/productie van koffiebonen plaatsvindt in (semi)perifere landen en de verwerking / consumptie vooral plaatsvindt in centrumlanden.

Vraag	Antwoord	Scores
2	<p>maximumscore 2</p> <p>Juiste oorzaken zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> – In opkomende landen is de welvaart de laatste decennia gestegen (waardoor consumenten meer koffie kopen). (economische dimensie) – In opkomende landen neemt men in toenemende mate een westerse levensstijl aan (waar koffiedrinken bij hoort). (sociaal-culturele dimensie) – Opkomende landen stellen hun grenzen in toenemende mate open (voor bijvoorbeeld koffie van westerse multinationals). (politieke dimensie) 	
	per juiste oorzaak	1
3	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Juiste oorzaken zijn: <ul style="list-style-type: none"> – De export van andere producten is toegenomen. – De binnenlandse consumptie van koffie is toegenomen. • Juiste redenen zijn: <ul style="list-style-type: none"> – Brazilië is minder kwetsbaar geworden voor prijsschommelingen op de wereldkoffiemarkt. – Brazilië is minder afhankelijk geworden van de export van slechts één product. 	1 1
4	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de redenering moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • het verplaatsen van onderdelen in de productieketen naar de periferie leidt tot meer werkgelegenheid / waardevermeerdering / meer inkomsten • zodat welvaartsverschillen tussen centrum en periferie kleiner kunnen worden 	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2 – De globaliseringsindex

- 5 maximumscore 3**
- a tijd-ruimtecompressie 1
 - b global shift 1
 - c lingua franca 1
- 6 maximumscore 2**
Een juiste uitleg is:
- Het zijn allemaal (relatief) kleine landen/economieën (oorzaak) 1
 - waardoor ze sterk afhankelijk zijn van handelscontacten met het buitenland / samenwerkingsverbanden (en voor grotere landen/economieën als Duitsland of de Verenigde Staten geldt dat minder) 1
- 7 maximumscore 2**
De juiste kenmerken zijn:
- De uitvoer van Angola bestaat voor een groot deel (25-50%) uit aardolie / slechts één product 1
 - Een groot deel (meer dan 30%) van de uitvoer gaat naar slechts één land / China 1
- 8 maximumscore 2**
Uit het antwoord moet blijken dat
- in de Human Development Index kenmerken van de bevolking (analfabetisme, levensverwachting) worden meegewogen, terwijl het bij de globaliseringsindex alleen gaat om contacten met andere gebieden 1
 - de Human Development Index een samengestelde indicator (of een omschrijving daarvan) is, terwijl het bnp per hoofd van de bevolking alleen iets zegt over één enkel / alleen een economisch kenmerk 1

Aarde

Opgave 3 – Klimaat en vegetatiezones in Afrika

9 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Bij de evenaar overheerst lage luchtdruk en bij de keerkringen overheerst hoge luchtdruk (oorzaak) 1
- waardoor bij de evenaar lucht stijgt en afkoelt / condensatie plaatsvindt (en veel neerslag ontstaat) en bij de keerkringen lucht daalt en opwarmt / wolken oplossen (en vrijwel geen neerslag ontstaat) (gevolg) 1

10 maximumscore 1

Voor de oostkust van zuidelijk Afrika bevindt zich een warme zeestroom en voor de westkust een koude zeestroom.

11 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Het vee graast (juist in droge jaren) de schaarse vegetatie weg (oorzaak) 1
- waardoor de bodem niet meer vastgehouden wordt / kan gaan stuiven / wordt aangetast door de wind (gevolg) 1

12 maximumscore 2

1b - 2c - 3d - 4e - 5a

- indien vijf antwoorden juist 2
- indien vier of drie antwoorden juist 1
- indien minder dan drie antwoorden juist 0

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 4 – De Alpiene gebergtegordel

- 13 maximumscore 1**
 Euraziatische plaat, Afrikaanse plaat, Indisch-Australische plaat
- Opmerking*
Alleen als alle drie de platen juist zijn, 1 scorepunt toekennen.
- 14 maximumscore 2**
- sedimentgesteenten 1
 - door convergentie van platen werd kalksteen omhoog geduwd 1
- 15 maximumscore 1**
 In het westelijk deel vindt subductie (van oceanische korst) plaats en in het oostelijke deel niet (meer).
- 16 maximumscore 2**
 De juiste oorzaken zijn:
- de grote hoogteverschillen in de Himalaya / de steile hellingen in de Himalaya / de hoogte van de Himalaya 1
 - de (grote) hoeveelheid neerslag in de Himalaya 1
- 17 maximumscore 2**
- de Middellandse Zee 1
 - de Zwarte Zee 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Bevolkingsontwikkeling in Indonesië

18 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de (gemiddelde jaarlijkse) bevolkingsgroei in de afgelopen decennia is afgenomen.

19 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:

- In steden zijn betere scholings-/carrièremogelijkheden (dan op het platteland).
- In steden krijgen vrouwen gemiddeld op latere leeftijd hun eerste kind (dan op het platteland).
- In steden is meer toegang tot anticonceptiemiddelen / is meer voorlichting over anticonceptie (dan op het platteland).
- In steden zijn de woningen kleiner (dan op het platteland).
- In steden wordt doorgaans minder vanuit tradities gedacht (dan op het platteland).

per juiste oorzaak

1

20 maximumscore 2

Een juiste uitleg is:

- Vanuit (het nabijgelegen) Singapore worden veel bedrijven verplaatst naar Riau (en de Riau-eilanden) (oorzaak) 1
- waardoor veel mensen naar deze provincie(s) trekken (om werk te vinden) (gevolg) 1

of

- Vanuit Singapore vindt recreatie plaats naar Riau (en de Riau-eilanden) (oorzaak) 1
- waardoor veel mensen naar deze provincie(s) trekken (om diensten te verlenen aan deze recreanten) (gevolg) 1

21 maximumscore 2

- 1980-1990 en 1990-2000 1
- Uit het antwoord moet blijken dat in de periode 1980-2000 de bevolkingsgroei op Java en Bali lager was dan in de periode daarvoor/daarna 1

Opmerking

Alleen als beide periodes juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 1

Juiste doelstellingen zijn:

- het javaniseren van de buitengebieden / het bevorderen van de eenheidsstaat
- het economisch ontwikkelen van de buitengebieden

Opgave 6 – De vijf grote eilanden van Indonesië

23 maximumscore 2

- Borneo (of Kalimantan) en Nieuw-Guinea (of Papua/Irian Jaya) 1
- Dwars door Nieuw-Guinea (of Papua/Irian Jaya) lopen plaatgrenzen en door Borneo (of Kalimantan) niet 1

24 maximumscore 2

Sumatra: (Eur)Azië

Java: (Eur)Azië

Borneo (Kalimantan): (Eur)Azië

Nieuw-Guinea (Papua/Irian Jaya): Australië / Oceanië

indien vier antwoorden juist 2

indien drie of twee antwoorden juist 1

indien minder dan twee antwoorden juist 0

25 maximumscore 2

- De gebieden waar het savanneklimaat voorkomt, liggen relatief ver van de evenaar vandaan / liggen relatief dicht bij Australië 1
- De gebieden waar het maritiem of gematigd klimaat voorkomt zijn berggebieden / hebben een hoge ligging 1

26 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat

- volgens atlaskaart 157C het christendom en volgens atlaskaart 237A de islam het meest voorkomt 1
- op atlaskaart 157C de gegevens per provincie/deelgebied zijn weergegeven terwijl deze op atlaskaart 237A per land zijn weergegeven 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Hoogwater in de Rijn

27 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:

- In de zomer is er meer vegetatie (waardoor minder water afstroomt richting de rivier).
- In de zomer is er meer verdamping / een kleiner neerslagoverschot / meer evapotranspiratie.

per juiste oorzaak

1

28 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- door de uitbreiding van steden meer water over het oppervlak afstroomt / minder water de grond inzakt (oorzaak) 1
- waardoor het water sneller in de rivier terechtkomt / korter in het stroomgebied wordt vastgehouden (gevolg) 1

29 maximumscore 2

- De bijdrage van de Zwitserse bovenloop is te herkennen aan het stijgende debiet in de maanden mei-juni / de kleine afvoerpiek in juni 1
- De bijdrage van de Zwitserse bovenloop bestaat vooral uit smeltwater, terwijl de bijdrage van de meeste zijrivieren uit regenwater bestaat 1

30 maximumscore 2

- het beter bevaarbaar maken van de rivier / het smal houden van de stroomgeul / horizontale verplaatsing van de rivier tegengaan 1
- de afvoer verbeteren / afvoeren 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 8 – Strijp S in Eindhoven

31	<p>maximumscore 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoofdkantoor: verplaatst (naar Amsterdam), omdat de internationale uitstraling/bereikbaarheid van Eindhoven gering is / van Amsterdam beter is • Onderzoek- en ontwerpafdelingen: niet verplaatst, omdat dit onderdeel van de productieketen veel technisch hooggeschoolde werknemers vereist • Fabrieken: verplaatst, omdat elders de loonkosten/productiekosten lager zijn 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
32	<p>maximumscore 2</p> <p>Juiste kenmerken zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> – de aanwezigheid van bijzondere architectuur / industrieel erfgoed / monumentale fabriekspanden – de ligging dicht bij het centrum van Eindhoven <p>per juist kenmerk</p>	<p>1</p>
33	<p>maximumscore 1</p> <p>herstructurering</p>	
34	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de periode 1997-2010 vond in Eindhoven (re-)urbanisatie/ bevolkingsgroei plaats • In Strijp S wordt ruimte gemaakt voor wonen om nieuwe stedelingen / de bevolkingsgroei (deels) op te vangen 	<p>1</p> <p>1</p>

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 23 mei.

Ook na 23 mei kunt u nog tot 14 juni gegevens voor Cito accorderen. Alle gegevens die vóór 14 juni zijn geaccordeerd, worden meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in de webbased versie van Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak

Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1

bron 1 vrij naar: www.decs.nl

Opgave 2

bron 1 bron: <http://globalization.kof.ethz.ch>

Opgave 3

bron 1 bron: Cito

bron 2

foto a bron: [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/35/Namib_Desert_Namibia\(2\).jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/35/Namib_Desert_Namibia(2).jpg)

foto b bron: zeemacht.blogspot.com/2011

foto c bron: <https://nyasatelles.wordpress.com>

foto d bron: www.rainforestproducts.info/wp-content/uploads/2011/03/the-rainforest.jpg Congo

foto e bron: <http://realmedicinefoundation.org/sites/default/files/kilimanjaro.jpg>

Opgave 4

bron 1 bron: Cito

Opgave 5

bron 1 bron: www.bps.go.id

Opgave 8

bron 1 vrij naar: Trudo, Driehoek, het levendig hart van brainport, Eindhoven, 15 november 2007 en www.absolutefacts.nl/noord-brabant/philipsfabrieken-eindhoven.htm en Woningcorporatie Trudo

bron 2 bron: www.beeck.nl/uploaded/File/Strijp-S.pdf en vrij naar: Geografie, november / december 2013, blz. 17